

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Николай Сашков Цанков, д.н.
Педагогически факултет, Тракийски университет – Стара Загора

дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

област на висше образование **1. Педагогически науки**

професионално направление **1.2. Педагогика**

докторска програма **Теория на възпитанието и дидактика**

Автор: *Илица Георгиева Даскалова*

Тема: *Ученическото лидерство в началния етап на основното образование*

Научен ръководител: *доц. д-р Николинка Александрова Атанасова – Педагогически факултет, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“*

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Настоящото становище е изготвено при спазване изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за развитие на академичния състав в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ и в изпълнение на Заповед на Ректора № РД-22-1177/19.05.2025 г. за утвърждаване на състава на научното жури.

От 1 март 2022 г. Илица Даскалова е зачислена като редовен докторант в докторска програма „Теория на възпитанието и дидактика“ към катедра „Начална училищна педагогика“ на Педагогическия факултет на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ със Заповед РД-21-250 от 1 февруари 2022 г. Със Заповед РД-22-794 от 28 март 2025 г. на Ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“ тя е отчислена с право на защита.

След предварително обсъждане на проекта за дисертационен труд на Илица Даскалова на тема „Ученическото лидерство в началния етап на основното образование“ с научен ръководител доц. д-р Николинка Александрова Атанасова на заседание в разширен състав на катедра „Начална училищна педагогика“, проведено на 29.04.2025 г., е открита процедура за публичната му защита пред научно жури. Предоставената документация сочи спазване на изискванията към процедурите за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

2. Актуалност на тематиката

Темата за ученическото лидерство в началния етап на основното образование се откроява със своята значима актуалност в контекста на съвременните образователни и социални реалности. Развиването на лидерски умения при учениците още в ранна възраст е от съществено значение за формирането на личностна автономия, социална ангажираност и умения за справяне с предизвикателствата на бъдещето. Училището като ключов фактор за социализацията на детето предоставя благоприятна среда за изграждането на ценности, нагласи и поведение, които се формират устойчиво чрез участие в лидерски роли. В този контекст ученическото лидерство не се разглежда като изолирана педагогическа практика, а като цялостен процес, който насърчава самоинициативността, критичното мислене, уменията за вземане на решения, работата в екип и отговорността към общността.

Актуалността на темата се засилва и от необходимостта образованието да отговори на изискванията на съвременното общество за подготвени, адаптивни и морално устойчиви млади хора, способни да бъдат активни участници в социалния живот. Развитието на лидерски компетентности в началния етап на образование създава основа за академичен напредък, емоционално благополучие и социална интеграция. Подходите, стратегиите и технологиите, които подпомагат този процес, като проектно базираното обучение, съвместната работа и игровите стратегии, допринасят за създаването на ученическа култура, в която всяко дете има възможност да прояви своя потенциал, да упражнява влияние върху училищната среда и да се ангажира с общи цели.

Предвид всичко това темата на дисертационното изследване не само отговаря на актуалните потребности на образователната практика, но и предлага стратегическа насоченост към изграждане на устойчиви модели за развитие на лидерството в най-ранния училищен образователен етап. Изследването има потенциал да обогати теорията и практиката с

иновативни решения, които подпомагат формирането на социално отговорни, уверени и инициативни личности – ключов ресурс за бъдещето на всяко общество.

3. Познаване на проблема

Съдържанието и структурата на дисертационния труд свидетелстват за задълбочено и систематизирано познаване на проблематиката, свързана с ученическото лидерство в началния етап на основното образование. Изследователят проявява задълбочен теоретичен усет чрез анализ на същността и характеристиките на лидерството, разнообразието от педагогически подходи за неговото развитие, както и връзката между лидерските качества и личностното формиране на учениците. Проследени са ключови концепции, като стилове на лидерство и възпитателни системи, което показва висока степен на ориентираност в научната и практическата рамка на проблема. В процеса на изследване докторантът прилага методологически обосновани инструменти и подходи, което демонстрира аналитична компетентност и способност за създаването и валидирането на оригинален изследователски модел. Емпиричната част е разработена с прецизност, обхващайки широк кръг участници и използвайки количествени и качествени методи за събирането и интерпретацията на данните. Представените резултати отразяват не само ефективността на приложените стратегии, но и задълбочено разбиране за въздействието на ученическото лидерство върху социалното и емоционалното развитие на децата. Изведените заключения и препоръки потвърждават способността на изследователя да синтезира информация, да прави аргументирани обобщения и да формулира насоки с практическа приложимост, което е недвусмислено доказателство за компетентно и критично познаване на разглеждания научен проблем.

4. Методика на изследването

Методиката на изследването в дисертационния труд е разработена с висока степен на научна прецизност и системност, отразяваща добро познаване на педагогическата реалност и изследователската практика. *Обектът и предметът* са ясно дефинирани, а *целите и задачите* очертават логическа и функционална структура на изследователския процес. *Хипотезите* са аргументирани и отразяват различни аспекти на ученическото лидерство – от проявите на личностни характеристики до възможностите за тяхното целенасочено развитие чрез методическа намеса. Това показва последователен подход към събирането и интерпретацията на данни с цел изграждането на надеждни педагогически заключения.

Изследването е организирано в три основни етапа, които проследяват процеса от входяща диагностика до прилагането и оценката на авторски модел за развитие на лидерски умения при учениците. Използваните методи съчетават качествен и количествен подход чрез анкетиране, наблюдение и експертна оценка, което осигурява триангулация на данните и засилва валидността на резултатите. Разработените диагностични инструменти – въпросници, протоколи и критериална матрица – са целенасочени, адекватни и съобразени с възрастовите и контекстуалните особености на участниците. Това свидетелства за умения за създаването на изследователски инструменти съобразно спецификата на образователната среда.

Експерименталният дизайн е добре обвързан с образователната практика и показва потенциал за развитие на лидерски качества при учениците още в началния етап на основното образование, като предлага конкретни стратегии, методи и средства за това. Съчетаването на теоретична основа, емпирична обоснованост и практическа насоченост разкрива висока методологическа култура и дълбоко разбиране на проблема от страна на докторанта.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд представлява задълбочено и систематично изследване върху проблема за ученическото лидерство в началния етап на основното образование, като съчетава теоретична дълбочина с ясно изграден и приложим емпиричен дизайн. Теоретичната част е обхватна и аналитично структурирана, разглеждаща лидерството в исторически, социокултурен и педагогически контекст. Впечатление прави интеграцията на класически и съвременни педагогически модели (системите на Корчак и Бел-Ланкастер, класно-урочната система и концепции от ХХІ век), които служат като рамка за разбиране на ученическото лидерство. Авторът аргументирано обвързва концепцията за лидерски стилове и ролята на ученическите лидери с подходящи методи за тяхното формиране в началния образователен етап.

Втората част на дисертацията демонстрира ясно дефиниран и последователно приложен изследователски дизайн. Формулирани са обосновани *цели, задачи* и *хипотези*, а диагностичните инструменти – *въпросници, наблюдения, експертни оценки* – са адаптирани спрямо възрастта на участниците и спецификата на училищната среда. Авторският модел за развитие на лидерски качества е приложен чрез пилотен експеримент в учебния процес и е оценен както чрез входяща и изходяща диагностика, така и чрез качествени и количествени методи на анализ. Особено внимание заслужава подходът към измерване проявите на ценностната система *Арте* (основана на релацията „добродетел, съвършенство или пълно реализиране на потенциала“), което добавя философски и аксиологичен пласт към изследването.

Третата част съдържа аналитично представяне на резултатите с подробна статистическа интерпретация и систематично сравнение между различните гледни точки – на директори, учители и ученици. Това осигурява пълна и обективна картина на състоянието и потенциала на ученическото лидерство в началната образователна степен.

Дисертационното изследване предлага задълбочен и систематичен анализ на лидерството сред учениците от началния етап на образование (1. – 4. клас), базиран на тристранна перспектива: мнението на директорите, учителите и самите ученици. Данните сочат, че ключови лидерски качества като комуникация, самоувереност, екипна работа и инициативност са фундаментални за формирането на ефективни млади лидери. Изводите подчертават необходимостта от структурирани и целенасочени програми, които да развиват тези умения посредством интерактивни и приложни методи – работилници, клубове, проекти, които са интегрирани в учебната среда. Значението на ролята на учителите и директорите като модели и създатели на подкрепяща среда е категорично подчертана, като се препоръчва специализирано обучение на педагогическия персонал и систематично проследяване ефективността на въведените инициативи.

Особено внимание се обръща на внедряването на единната ценностна система *Арте*, която интегрира възпитанието на морални и социални добродетели като честност, уважение, сътрудничество и отговорност. Анкетните данни от учениците акцентират върху значимостта на социалните умения и личностното развитие като основа за ефективно лидерство. Това налага разработването на учебни програми, които съзнателно стимулират съвместната дейност, емоционалната интелигентност и саморефлексията в класната стая. Включването на родителите като партньори и активни участници допълнително обогатява и стабилизира образователния процес, създавайки цялостна екосистема за формиране на лидерски качества.

Пилотното прилагане на модела за развитие на лидерски умения сред учениците показва значителен положителен ефект върху социалната динамика, академичните постижения и емоционалното благополучие на децата. Поддържането и разширяването на тези програми се препоръчва за осигуряването на устойчиво развитие на лидерството, включващо още по-широк кръг от ученици. Изводите сочат, че фокусът върху добродетелите, екологичното съзнание и сътрудничеството не само подобрява личностните компетенции, но и укрепва училищната общност като цяло, което е съществено за съвременната образователна парадигма и социална интеграция.

Постигнатите резултати потвърждават хипотезите и подкрепят ефективността на създадения модел. Изводите са аргументирани и подкрепени с данни, а препоръките имат висока практическа стойност за образователната практика.

Дисертационното изследване носи значителен теоретичен принос чрез изготвянето на цялостен, прецизен и систематизиран теоретичен обзор на лидерството в образователния контекст, който обогатява научната литература и предоставя солидна основа за по-нататъшни изследвания. В рамките на изследването е разработен и емпирично апробиран модел за развитие на лидерски качества при учениците в началния етап на училищното образование, който конкретизира и систематизира ефективни стратегии и подходи за формирането на ученическо лидерство. Освен това чрез анализиране мненията на ученици, начални учители и директори са очертани конкретни възможности и условия за развитие на лидерски умения,

което допринася за разбирането на динамиката и спецификата на лидерството в началното образование.

Практическите приноси на дисертацията се изразяват в създаването на приложими материали и инструменти за развитие на лидерски умения, адаптирани за деца от първи до четвърти клас, които могат да бъдат използвани ефективно в учебния процес. Моделът за развитие на лидерски качества е гъвкав и вариативен, което позволява на началните учители да го прилагат съобразно специфичните нужди на своите ученици и учебна среда. Резултатите от изследването предоставят ценна информационна основа за педагози, педагогически съветници, училищни психолози и директори, подпомагайки ги в практическата работа с целеви групи и в изграждането на подкрепяща лидерството образователна среда. В допълнение разработеният модел може да служи като основа за провеждането на коригиращи занимания при деца с поведенчески затруднения, като чрез фокусиране върху силните страни на характера се постига положителен ефект върху тяхното поведение и социална интеграция.

По този начин дисертационното изследване допринася както към теоретичното познание за лидерството в началното образование, така и към практическата реализация на модели и стратегии, които стимулират личностното и социалното развитие на учениците. То създава основа за по-нататъшно развитие на педагогическите практики и политики, насочени към изграждането на устойчиви лидерски компетенции, които са от ключово значение за успеха и адаптацията на учениците в съвременната образователна среда.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Докторантката Илица Георгиева Даскалова представя задълбочено и системно изследване в областта на ученическото лидерство в началния етап на училищното образование. Нейните публикации разглеждат както теоретичните основи на лидерството като комплекс от добродетели и умения, така и конкретни модели и методики за развитие на лидерски качества при учениците. Изследванията ѝ са фокусирани върху интегрирането на лидерството в образователния процес, като същевременно се отчитат мненията на ключови образователни участници – ученици, учители и директори.

Научните трудове включват разработка и апробация на модели, които са приложими в практиката особено за ученици от първи до четвърти клас. Особено внимание е отделено на иновативни подходи, като включването на STEAM обучение като средство за усъвършенстване на лидерските умения, което подчертава интердисциплинарния и модерния характер на изследванията. Публикациите оформят комплексен образ на лидерството като образователен феномен, подкрепен с емпирични данни и практически препоръки.

Личната ангажираност се изразява в систематичното изследване, разработването и тестването на конкретни програми и подходи за развиването на лидерски качества сред учениците. Този акцент върху практическото приложение и съобразяването с контекста на образователната среда допринася за повишаване ефективността на педагогическите практики и насърчава по-цялостното развитие на учениците, отговаряйки на съвременните изисквания за качествено образование.

7. Автореферат

Авторефератът отразява съдържателните акценти на дисертационното изследване, емпиричните резултати и направените на базата на реализираната изследователска програма изводи, достатъчно добре структурирани и плод на реализирането на цялостната изследователска програма на докторанта.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

За да разшири изследователската си програма и да постигне международна разпознаваемост чрез публикации в списания с импакт фактор (IF) и импакт ранг (SJR), Илица Даскалова следва да насочи усилията си към изследвания в областта на лидерството и емоционалната интелигентност в образованието, инклузивното образование и развитието на лидерски умения при деца с различни образователни потребности, както и ролята на дигиталните технологии и STEAM подходите за формиране на лидерски компетенции в началното образование. Допълнително е препоръчително да разгледа межкултурните аспекти на лидерството и социалните умения в мултикултурните класни среди, както и психосоциалното развитие и влиянието на лидерството върху академичните постижения и мотивацията на учениците. Тези направления ще позволят не само за разширяване на научния

профил, но и установяване на международни сътрудничества и публикуване в престижни научни издания, включени в базите данни Web of Science и SCOPUS.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представеният за рецензиране дисертационен труд съдържа научни или научно-приложни резултати и показва, че докторантът притежава теоретични знания и способности за самостоятелни научни изследвания, което е в синхрон с изискванията на Закона за развитието на академичния състав и Правилника за неговото прилагане.

Налице са достатъчно основания да предложи с достатъчна убеденост на членовете на уважаемото научно жури на Илица Георгиева Даскалова да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ на базата на защитен дисертационен труд на тема: „Ученическото лидерство в началния етап на основното образование“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика.

05 юни 2025 г.

Изготвил становището:

проф. д-р Николай Цанков, д.н.